

UDK:373.167.1.377

Sojida ASHIROVA,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi
E-mail: asirovbaxram@mail.ru

DSc, dotsent M. Shodiyeva taqrizi asosida

BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Аннотация

Mazkur maqolada bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning metodologik asoslari haqida yoritilgan bo'lib, o'rganib chiqilgan adabiyotlar tahliliga ko'ra bo'lajak mutaxassislarni faoliyatga kasbiy tayyorlash muammosi bo'yicha xilma-xil fikrlar, mulohazalar, xulosalar va kasbiy tayyorlashning nazariy-tashkiliy shakllari ilmiy tahlili etilgan. Maqola mazmunida keltirilgan fikrlardan o'quv qo'llanmalar va darsliklar tayyorlashda manba sifatida foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: Kasb, ixtisoslik, kasbiy faoliyat sohasi, kasbiy tayyorgarlik, malaka, ko'nikma, nazariy ta'lim, ishlab chiqarish ta'limi.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ БУДУЩИХ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Аннотация

В данной статье освещены методологические основы развития профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций, дан научный анализ различных мнений, суждений, выводов и теоретико-организационных форм профессиональной подготовки по проблеме профессиональной подготовки будущих специалистов к деятельности на основе анализа изученной литературы. Идеи, изложенные в содержании статьи, могут быть использованы в качестве ресурса при подготовке учебных пособий и учебников.

Ключевые слова: Профессия, специальность, сфера профессиональной деятельности, профессиональная подготовка, квалификация, умение, теоретическое образование, производственное образование.

THEORETICAL-METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF EDUCATORS OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Annotation

This article covers the methodological foundations of the development of professional training of Educators of future preschool educational organizations and, according to the analysis of the studied literature, scientific analysis of various points, considerations, conclusions and theoretical and organizational forms of professional training on the problem of professional training of future specialists for activities. The points presented in the content of the article can be used as a resource in the preparation of tutorials and textbooks.

Key words: Profession, specialty, field of professional activity, professional training, qualification, skills, theoretical education, production education.

Kirish. Rivojlanayotgan O'zbekistonning rivojlanayotgan ta'lim tizimida bugungi kungacha foydalanilayotgan va ommalashib ulgurgan bir qacha tushunchalar mavjud va bu tushunchalar ta'lim tizimida tayyorlanayotgan bo'lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarlik faoliyatini o'z mazmunida aks etiradi.

Bu tushunchalar quydagilar:

1. Kasb – maxsus tayyorgarlik va ish tajribasi natijasida ma'lum bir sohada kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun nazariy bilimlar majmuasini amaliy ko'nikma va malakalarni egallagan, unga jismoniy imkoniyat, aqliy qobiliyat va yuridik huquqlarni ta'minlovchi insoniy mehnat faoliyatining turi.

2. Ixtisoslik – biror kasb doirasida ma'lum bir faoliyat turi uchun maxsus tayyorgarlik va ish tajribalari orqali erishilgan zaruriy bilimlar, ko'nikma va malakalar majmuasi.

3. Kasbiy faoliyat sohasi – kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalarning qo'llanish doirasi. Uning nomlanishi iqtisodiy-ijtimoiy sohalari nomlari bilan moslashtiriladi.

4. Kasbiy tayyorgarlik – aniq kasbiy faoliyat doirasida ish bajarishga imkon beruvchi bilimlar, ko'nikma va malakalarni shakllantiruvchi jarayon.

5. Malaka – muayyan mehnat faoliyatini bajarish uchun lozim bo'lgan nazariy va umumta'lim va kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar majmuasining mavjudligi [1].

Tadqiqot metodologiyasi. O'rganib chiqilgan adabiyotlar tahliliga ko'ra bo'lajak mutaxassislarni faoliyatga kasbiy tayyorlash muammosi bo'yicha xilma-xil fikrlar, mulohazalar, xulosalar mavjud bo'lib unga ko'ra bo'lajak mutaxassislarni kasbiy tayyorlash nazariy va tashkiliy shakllardan iborat bo'ladi.

S.Ya.Batishev, Yu.K.Babanskiy, M.N.Skatskiy, G.I.Potashnik, S.M.Tyunnikov, A.ABudarniyalar birinchilardan bo'lib, ta'limning tashkiliy shakllarini turkumlashtirish (klassifikatsiya) guruhlarini tavsiya etadi: ta'lim jarayonining boshqarish bo'yicha mutaxassisning faoliyati turlari va mazmuni; ta'lim jarayonida talabalarning faoliyat turlari va mazmuni; ta'lim o'tkazish joyi.

Tahlil va natijalar. Ma'lumki, pedagogika fani asosida shakllanib, (didaktika) tashkil topgan yangi soha kasbiy pedagogika (kasbiy texnika) bo'lib, u asosan ishlab

chiqarish ta'limi nazariyasi va amaliyoti bilan shug'ullanadi. Hozirgi paytda kasb-hunar o'quv muassasalarida malakali

mutaxassislarni tayyorlash ikkita mustaqil qismdan iborat, ya'ni nazariy va ishlab chiqarish ta'limi.

1-rasm Kasbiy pedagogikaning tarkibiy qismlari

Nazariy ta'lim-bu Oliy ta'lim o'quv muassasalari o'quv rejalarida nazariy va ishlab chiqarish ta'limi ko'zda tutilgan. Nazariy ta'limning vazifasi, mazmuni, usullari, tashkiliy shakllari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bitta maqsadga, ya'ni yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashga qaratiladi. Shuning uchun nazariy va ishlab chiqarish ta'limi o'quv muassasalaridagi o'quv jarayonining mustaqil, ammo o'zaro aloqador qismlari hisoblanadi. Shunday qilib, nazariy ta'lim talabalarining umumiy bilim, ijtimoiy, umumkasbiy va maxsus fanlarni o'rganishlarini o'z ichiga olib, ularda o'rganilayotgan kasbni ongli tarzda mustahkam va chuqurroq egallashlari uchun zarur hajmdagi bilimlar tizimini shakllantirish hamda ishlab chiqarish malakasini yanada oshirishni maqsad qilib qo'yadi. Bilim deganda, bir maqsadga qaratilgan pedagogik jarayon, mustaqil o'qish, hayotiy va ishlab chiqarish tajribasi natijasida shakllanadigan va xotirada mustahkamlanib qoladigan talabalarining fanlar va real voqelik hodisalari haqidagi, tabiat va jamiyat qonunlari haqidagi tasavvurlari, tushunchalari va mulohazalari tushuniladi. Umumkasbiy fanlar o'z mazmuni va o'quv jarayonidagi o'rni jihatidan umumiy ta'lim va maxsus turkumdagi fanlar o'rtasidagi o'ziga xos bog'lovchi bo'g'in hisoblanadi [2].

Ishlab chiqarish ta'limi-bu aqliy, fizika faoliyat natijasida kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayoni bo'lib, uning asosiy vazifasi - kelgusida malakali mutaxassis bo'lib yetishadigan talabalarni muayyan kasb sohasida bevosita faoliyat ko'rsatishga tayyorlashdan, ya'ni bilimlarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatishdan, zarur kasb ko'nikmasi va malakasini shakllantirishdan iborat.

Malaka - talabalarining mehnat jarayonidagi harakatni (yoki harakatlar majmuasi) muayyan sharoitda maqsadga muvofiq bo'lgan harakat usullaridan foydalanib va shu tufayli mehnatda ijobiy natijalarga erishib, ongli va to'g'ri bajarishga tayyor (qobiliyatli) bo'lishlaridir.

Ko'nikma - malakaning tarkibiy qismi bo'lib, harakatning ayrim qismlarini nihoyatda aniq, tez va maqsadga muvofiq tarzda o'z-o'zidan bajarish qobiliyatini ifodalaydi va bu narsa talabalarda ko'p marta takrorlash - mashqlar natijasida yuzaga keladi.

Ishlab chiqarish ta'limi - malakali mutaxassislar tayyorlash jarayonining g'oyat muhim tarkibiy qismi bo'lib,

unga umumiy o'quv vaqtining katta qismi ajratiladi. 1997-yilda qabul qilingan Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida kasb-hunar ta'limiga asosiy e'tibor qaratilgan bo'lib, uni har tomonlama rivojlantirishni ko'zda tutadi va bu muammo shu kunning asosiy vazifasi ekanligi ta'kidlanadi. Shuning uchun uning nazariy va amaliy tomonlarini takomillashtirishni taqozo etadi. Kasb-hunar ta'limida ishlab chiqarish ta'limi va o'qitish muammolar bilan chambarchas bog'langan [2].

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. A. Xodjaboyev, I.Husanov "Kasbiy ta'lim metodologiyasi" nomli o'quv qo'llanmada bo'lajak mutaxassislarni kelajak mehnat faoliyatiga tayyorlashning nazariy va ishlab chiqarish nomli usullari mavjudligi bo'lajak mutaxassislar tashkil etilayotgan darslardan o'z mehnat faoliyatlari uchun kasbiy tayyorgarlik mezonlarini egallab borishlari mumkinligi haqida yoritilgan. M.M.Axmetjanov, U.A. Urinov, Sh.S. Sharipova "Kasbiy ta'lim metodikasi" darsligida keltirilgan mavzular mazmuni kasb-hunar ta'limida tahsil olayotgan o'quvchilarni kelajak mehnat faoliyatiga tayyorlashning metodologiyasi yoritilgan bo'lsada mazkur tadqiqot mavzusining ilmiy ahamiyatini ochishda foydalanish mumkin. Darslikda keltirilgan barcha mavzular bir-biriga mazmunan uzviy yoritilgan.

Sir emaski ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida bo'lgani kabi Oliy ta'limida ham darslarga qo'yiladigan talablar mavjud. Bu talablarga amal qilish va talablar doirasidan chetlab o'tmaslik lozim ekanligi ta'lim jarayonning qatnashchilariga odat bo'lib ulgurgan. E'tiborlisi shundaki ta'lim jarayoniga qo'yiladigan talablarga amal qilib dars jarayonini tashkil qilish ta'lim jarayonining ob'ektlarining ham kasbiy tayyorgarligini oshirishning asosiy omili demakdir. Eng awalo, u hozirgi vaqtda pedagogika, psixologiya, ta'lim metodikasi erishgan yutuqlarga asoslanishi, shuningdek, o'rganilayotgan kasb sohasidagi fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish tendensiyasini hisobga olish kerak. Uning mazmuni va metodikasi hozirgi kunda o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari oldida turgan dolzarb vazifalarini hal qilishga qaratilmog'i lozim.

Xulosa va takliflar. Zamonaviy darsga qo'yiladigan talablarni shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

2-rasm Zamonaviy darslarga qo'yiladigan talablar klasifikatsiyasi

G'oyaviy-siyosiy talablar deganda, darslarning g'oyaviyligi va hayotga yo'nalganligi, ta'lim jarayonida hukumat qarorlarini amalga oshirish tushuniladi.

Didaktik talablar - dars yaxshi rejalashtirilgan, tayyorlangan, tashkil etilgan, yaxshi jihozlangan bo'lishi va yaxshi sur'atlarda o'tkazilish kerak. Darsni tuzishga aniq

maqsadni ko'zlab, ilmiy asoslangan holda yondashish - bunda pedagog va o'quvchilar birga ishlaydigan aniq sharoitning eng yaxshi varianti tanlanadi va quyidagilarini o'z ichiga oladi: dars vaqtidan to'g'ri va ratsional foydalanish; darsning maqsad va vazifalarini belgilash, asosiy va ikkinchi darajali vazifalarni ajratib olish; umuman va har bir struktura elementi uchun

o'quv materialini belgilab olish, pedagoglar o'quv materialini tanlashda darsning maqsadi, kasb xususiyati, fan-texnika taraqqiyotining yutuqlarini e'tiborga olish; asosiy didaktik tamoyillari va hozirgi zamon ishlab chiqarish talablarini hisobga olish; ta'limning maqbul metod va usullarini tanlash; zarur ko'rgazmali qurollar va ta'limning o'qitish vositalarini tanlash.

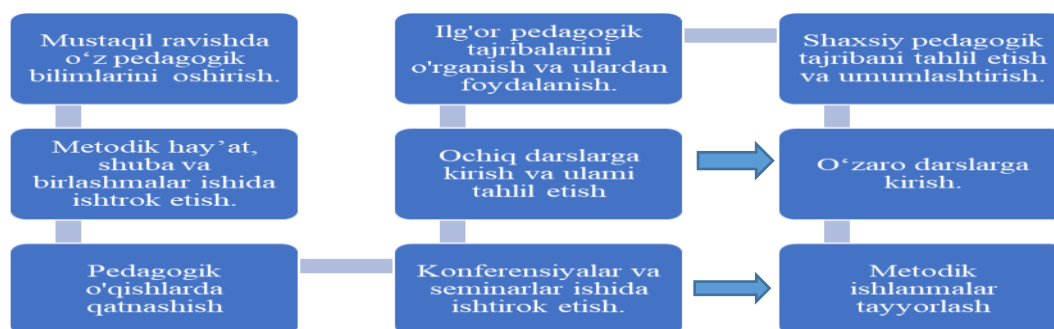
Psixologik talablar quyidagilardan iborat: pedagoglar talabalarning individual, yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishlari kerak. Masalan, pedagog pastki kurslarda, odatda, ta'limning asosiy shakli sifatida suhbat, hikoya qilish va yuqori kurslarda esa leksiya, seminar mashg'ulotlari, muammoli holatga ega bo'lgan topshiriqlarni tanlaydi. Pedagoglardan talabalarning xotira, fikrlash, tayyorgarlik darajasi, o'qishga munosabat, bilim yurtiga kirish sabablari qiziqish va mayillari kabi psixologik va fiziologik xususiyatlarni hisobga olishni talab etadi.

Ma'naviy-axloqiy talablar, eng avvalo, pedagogning shaxsiyatiga taalluqlidir. Kasb ta'limi o'qituvchisi axloqiy jihatdan qat'iyatli, siyosiy jihatdan savodli, g'oyaviy etiqodli, xush muomalali bo'lishi, o'z kasbini, fanini, bolalarni sevishi lozim; o'z nutqi, ko'rinishiga e'tibor berishi darkor, bunday sifatlariga ega bo'lgan o'qituvchi talabalarni o'z shaxsiy ibratini, namunali yurish-turishi bilan tarbiyalaydi.

Gigienik talablarga harorat rejimiga, yoritish normalariga rioya qilish, o'quv auditoriyalari, kabinet, laboratoriya, ko'rgazmali qurollar (plakat, diopozitiv va kinofilmlar) ning estetik jihatdan yaxshi jihozlanishi kiradi.

Darsga bo'lgan texnik talablar - bu xavfsizlik texnikasi, yong'inga qarshi texnika, bolalar mehnatini muhofaza qilish bo'yicha talablar. Har bir laboratoriya, o'quv-ustaxonalarda poligonda xavfsizlik texnikasi va yong'inga qarshi texnika bo'yicha instruksiyaga ega bo'lishi kerak.

Pedagogik mahoratga erishish usullari: Pedagogik mahoratga erishish usullariga quyidagilar kiradi:

3-rasm Kasbiy mahoratga erishish usullari va uning natijadorlik paradigmasi

Pedagogik mahoratni oshirish shakllari juda xilma-xil bo'lib, ularning quyidagi turlari mavjud:

Jamoaviy uslubiy ishlar: o'quv mashg'ulotlari, pedagogik yig'ilishlar, pedagogik o'qish, ilg'or pedagogik tajribalar, muammoli seminarlar, ilmiy amaliy konferensiyalar.

Yakka tartibdagi (shaxsiy) uslubiy ishlar: jamoaga rahbarlik, pedagog va tarbiyachi kadrlarining mustaqil uslubiy ishlari; rahbar, pedagog, talabalarning o'z ustida mustaqil

ishlashi; rahbarlarning pedagog kadrlar bilan yakka tartibdagi uslubiy ishlari.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligini ta'minlash uchun Oliy o'quv yurtidagi pedagog darslarni shunday rejalashtirish, tayyorlanish, tashkil qilish lozimki, natejada talabalarning har bir darsda ta'lim olishi, tarbiyalanishi va kasbiy tayyorgarlik xususiyatlari rivojlanishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. A. Xodjaboyev, I. Husanov "Kasbiy ta'lim metodologiyasi" o'quv qo'llanma "Fan va texnologiya" T.: 2007-yil 192 bet.
2. M.M. Axmetjanov, U.A. Urinov, Sh.S. Sharipova "Kasbiy ta'lim metodikasi" darslik "Durdona" Buxoro 2020-yil 496 bet.
3. I.M. Sirojiddinova "Kasbiy ta'lim metodikasi" o'quv qo'llanma "Noshirlik" Andijon 2021-yil 220 bet.
4. Axmedova Mukarram Tursunaliyevna Pedagogik kompetentlik uslubiy qo'llanma -T.: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti 2018-yil 80 bet.
5. Elmuratova D, Misirova N. "Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari" O'quv qo'llanma "Guliston" 2021-yil 161 bet.
6. M. H. Muslimov, N. A. Usmonboyev, D. M. Sayfurov, A. B. To'rayev "Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari" T.: 2015-yil 120 bet.
7. J. Hasanboyeva, X. A. To'raqulov, I. Sh. Alqarov, N. O'. Usmanov «Pedagogika» darslik «Noshir» T.: 2020-yil 399 bet.
8. R. Mavlonova, N. Raxmonqulova, K. Matnazarova, M. Shirinova, S. Hafizov «Umumiy pedagogika» darslik «Fan va texnologiya» T.: 2018-yil 530 bet.